

Фрагменти от една биография
и от една художествена тъкан

В българската култура на ХХ век най-открито са се фигури са проявявали силно любопитство и отвореност към културните различия и по този начин склонност към постоянно „художествено номадство“. Вместо предпоставяне на някаква типично българска художествена същност, те са постигали взаимодействие между различни културни и художествени родословия, обогатявайки по този начин културния пейзаж в България, придавайки му по-широки и разностранни измерения.

Вера Недкова – един от най-„европейските“ художници в нашето изкуство, същевременно и един от най-„българските“. Тази органичност на стойностите, тази цялостност на идентичността, при което общочовешките културни ценности се усвояват и интериоризират, а самата творческа индивидуалност и реализацията на художника задават мащабност на българското изкуство, ни дават основания да говорим за значително културно явление. При него противоречието между „чуждо“ и „наше“, между „център“ и „периферия“ е свалено и обезсмислено. Остава само плодотворното напрежение на взаимодействието между художествените територии.

Чудно е (а може би закономерно за нашата среда), че въпреки всички благоприятни условия – удобствата и привилегиите да се общува с художника, рядко добре подредения архив, свидетелство за вкус към фактологичната точност – до този момент не са подготвени монографични изследвания на творчеството на Вера Недкова, отговарящи на неговата значимост¹.

Тук предлагам някои колажирани фрагменти, които са възлови за проникването в художествената тъкан на работите ѝ, но също и в тъканта на културното пространство, с което художникът е свързан. Вниманието е акцентувано най-вече върху 20-те и 30-те години поради невъзможност да се изброят равностойно всички периоди на творчеството ѝ. Движението е възможно най-близко до фактологията, за да бъде очертано адекватното на работите ѝ интерпретационно поле.

Формата на настоящия текст не е интервю – Вера Недкова не обича касетофонния запис, механичното фиксиране на нейното слово – може би защото е твърде прецизна и взискателна към всяко себеизразяване. Нейният разказ,

както и цитатите от казаното са резултат от няколко разговора, а текстовият запис е уточнен впоследствие. Тези автентични фокусираня в спомените, наред с публикуваните документи, с репродуцираните творби са фрагментите, от които е композирано представянето – фрагменти, които съхраняват повече от присъствието на художника, отколкото би могла да запази една преднамерена цялост.

За тази щедро предоставената възможност за общуване, за съвместната ни работа над документалните материали, над подборите на снимките и репродукциите за настоящото издание сърдечно благодаря на Вера Недкова.

Органичната слятост на европейско и българско, единството на измеренията пронизват съществуването на Вера Недкова на всички нива – от житейското до творческите превъплъщения, – през целия ѝ живот.

Детството

Родена на 16 ноември 1908 г. в Скопие, като дете тя живее в Битоля, Солун, Будапеща, Берн (Швейцария). „Като дете съм сменяла много места.“ Образованието си получава предимно с частни уроци (за кратко време посещава немско училище в Швейцария) – като главното при това е качеството на знанията, а не оценките и дори не сравненията. Чуждите езици се усвояват в съответната езикова и културна среда – първоначално с губернантки, а след това с учители. Освен френски и немски в Швейцария Вера вече учи и английски – „баща ми не ни оставяше минутка свободно време“. Висококултурен и образован (следвал в Киевската консерваторията, завършил дипломация в Париж), бащата, Тодор Недков, дипломат от кариерата, е взискателен към образованието на своите деца (Надя, Вера и най-малкия – Александър). Майката, Райна Сърмаджиева, също е получила европейско образование – следвала е музика в Женева, изпратена от Евлоги Георгиев при проф. Жак Делкрюз.

При едно кратко завръщане в България, през 1923 година („Много тревожно, смутно време. Спомням си Александър Стамболийски.“) след подготовка с частни учители, петнайсетгодишната Вера Недкова се явява на матура във френския колеж в Пловдив. Същата година, по съвет на проф. Цено Тодоров започва уроци при